

A merénylő

disznó nagy lendülettel vette be a kanyart, ám lendületét szinte azonnal megtörte egy jól irányzott nyílvevő. Az állat fölbukott, egyre lassulva csúszott pár lépést a porban, míg az utca kellős közepén megállt. Az oldalából meredező tollas vessző rezgett, akár az oud húrja. Nyilván csontot ért, jegyezte meg valaki. Talán mást mondott, nem tudom, fél füllel hallottam csupán, annyira lekötötte figyelmemet a porban heverő rút sertés. Sosem láttam korábban tiltott állatot, noha a külső negyedekben, a hitetlenek házához tartozó udvarokban van belőlük éppen elég. Ahmed molla a szakállát simogatva megjegyezte, bizonyly a ráják csempészték be a Palánkba ezt a dzsinnek kedvencét, ezt a förtelmet. Erősen elorcátlanodtak, tette hozzá, amikor Ahmed Szerdár serege belefutott a Tisza mocsaraiba, s különösen ma meg tegnap pofátlanodtak el, mióta gyűlik a pogány had a város körül. Hallottam, amit beszél, tekintetemet mégsem tudtam ráemelni. A kimúlt malac körül a felvert por lassan leülepedett, láttam, hogy a test mögött húzódo barázdát vércsík színezi. Láttam, hogy sárga fogai elővillantak hengeres, gusztustalan szájából. Hallottam, hogy ezek a visszataszító teremtmények egész életükben egyebet sem tesznek, mint naphosszat túrják a talajt az orrukkal, és mindent, amit kifordítanak a földből, legyen az giliszta, féreg, gyökér vagy rothadó dög, netán emberi hulla, azonnal rőfögve-csámcsogva befalnak. Most ott hevert egy ilyen szörnyűség élettelen teste a keskeny utca közepén, elnyíló szája szélén előbukkant lepedékes, sötét nyelve, hátsó lábai közül kifittyent vöröses, nyákos csöke. A bordáiból előmeredő nyílvevő körüli sötét foltból kis patakocskában mélyvörös lé csordogált. Lábaival még mindig rúgkapált egyet-egyet erőtlenül, bárha szemei már üvegesen meredtek rám. Émelyegtem. Borzongás futott végig a gerincem mellett, agyamban a Próféta szavai kongtak, és én, látva a lábam előtt heverő tisztátalan tetemet, mélyen értettem bölcs tiltását: „Tilalmas nektek a döglött állat húsa, a vér, a disznóhús...” Hidar aga lépett mellém, vállamra tette a bal kezét. Jobbjában ott csüngött az íj. Elküldött apámért, hogy eltakarítsuk a hányingerkeltő maradványokat. Kába voltam ugyan, mégis illendően megköszöntem, hogy ránk gondolt, azzal nekiiramodtam. Futtomban felbolydult gyomrom különös módon megnyugodott. Szülővárosom poshadt víz- és áporodott halszagú levegője átjárta a tüdőmet, lekúszott a hasamba, és lecsillapította háborgó nedveimet. Elszaladtam a színház félig kiégett épülete mellett, ahol tavaly Ramadámkor még remek előadásokat izgultam végig, a Palánk nyolc utcájából a leghosszabbikon inaltam, egészen a földsánc árnyékában meghúzódó kunyhónkig. Apámat otthon találtam, éppen anyám náspánkolásával foglalatoskodott. Mikor, hangosan artikulálva a szavakat, elmondtam,

miért rohantam érte lóhalálában, kezét visszafogta, megigazította félrecsúszott turbánját, és szótlánul követett. Hidar aga és Ahmed molla várt bennünket, mögöttük két janicsár ácsorgott életunt ábrázattal. Közönyösen szemlélték az eseményeket. Apám a feje búbjára lökte a turbánját, előtűnt tar koponyájának egy része. Beesett arcára kusza szőrszálakból szótt mocskos pókhálót a nyomor. Alázatosan beszélt az agához, fogatlan szájából a szavakkal együtt nyál fröcskölt kifelé. Saroglyát kért a munkánkhoz, és egy akcsét a jutalmául. Hidar aga röhögve pofon vágta, aztán előkotort a zsebéből és a lába elé ejtett egy fél zacskó dohányt. Apám fölvette és tisztelettudóan megköszönte a nagylelkű adományt, a janicsárok erre négy szál gyalulatlan deszkát vetettek elénk. Azokra cibáltuk fel a döglött disznót. Pokoli nehéz volt. Egész testét ritkás, göndör szőrzet borította. Megtapintottam a hosszúkás pofájába ágyazott ujnyi fogakat. Az orrából undorító váladék szivárgott, apró szeméinek tompa fénye páras hályog mögül világlott. Beletörtem az oldalába a nyílveszőt, apám kupán vágott érte. Eligazítottuk a böhöm test alatt a deszkákat, nekiveselkedtünk. Szűcs Péter és két fia egykedvűen figyelte, ahogy kínlódunk. Azt beszélték a medreszében, a ráják közül az ő családjuk költözött vissza először a Palánkba – vagy négy évtizeddel ezelőtt. Száz év szünet után telepedtek le megint, s jöttek utánuk többen. Nem értettem, a janicsárok miért nem velük végeztetik a piszkos munkát, apám azonban felvilágosított, miközben a döglöt kicipeltük a Palánk szélére, átrángattuk a földsáncon, csaknem megszakadva felemeltük, és áthengerítve a karókból összetakolt kerítésen az árokba löktük. Megtudtam, hogy a hitetlen hadak januári dúlása után a várbeliek parancsba kapták: nem szólíthatnak meg keresztényeket. A betörést követte két héttel a Budára indított élelmiszerszállító karaván elrablása, majd tavasszal Ahmed Szerdár szégyene. Apám úgy tudta, a hitetlen kuttyák az erős Budát lövik hónapok óta, és a pasa képtelen elzavarni őket a falak alól – de még akár az is meglehet, Allah ne adja, hogy már föl is adta a vilájet székhelyét. Most meg körénk gyűlnek, akár a hiénák a sebesült leopárd köré, selyepgte apám, azzal kiköpött. Befejezván okításom, afelelől érdeklődött, mi az anyám lötytyedt és ráncos ülepéért jártam én a medreszébe, ha ennyire mulya és tájékozatlan vagyok? A Próféta szakállára esküdözött, hogy jobban járt volna, ha a taníttatás helyett minden áldott reggelen kiveri belőlem a szart is, abban legalább örömét lelte volna. Lesunyit fejjel hallgattam, és egyetértően bólogtattam. Közben ballagtunk vissza a viskónkhoz. Hazaérvén apám rágyújtott egy pipányira a kapott dohányból, később elment a fürdőbe. Én is vele akartam tartani, de nem engedte, mondván, mára elege van belőlem. Ezért hát, jobb dolgom nem lévén, lementem a folyópartra. Zülfikár iszkeledzsi basit kerestem a révházikóban, s mikor megtaláltam, nagy titokzatosan elmeséltem neki a Palánkba tévedt disznó esetét, valamint apámmal együtt véghezvitt hősies tettünket az eltakarítása érdekében. Zülfikár történetem hallatán a fejét csóválta, mélyeket sóhajtott, végül egy könnyecppet morzsolt el a szeme sarkában. Fátyolos hangon köszönte meg a beszámolót, egyszersmind fel is szólított a távozásra, mondván, magányosságra van szüksége vívódásaihoz. Megértettem őt, és hazakotródtam. Anyám rácul perelt velem egy kicsit, amit jól értettem, lévén anyám nyel-

ve, de rosszul beszéltem, lévén anyanyelvem inkább apám nyelve, a török. Mivel apám nem ért még haza, hogy a fürdőben összeszedett pletykákat elmesélje, megint nekiindultam a városnak. A Palánk nyugati kapuja mellett felmásztam a sánkra, megnéztem a messzeségben gombamód szaporodó hadi sátrakat. Oszmán pasa ötlött eszembe: milyen kevélyen lovagolt ki januárban, hogy sose érjen Budára. Milyen ostobán fennhézázó, ugyanakkor milyen szép szál ember volt! Apám megcsókolta a csizmája talpát, mikor kilovagolt, mert két akcsét kapott tőle valamiféle szolgálatért. Sajnos, az akcséket még azon az estén eljátszotta valamelyik alsóvárosi kocsmában a gyaurok között. Apám szenvedélyesen játszott, ha csak tehetette. A ráják a kocsmáikban bicskákat döftek az asztallapba, azokat kellett kövekkel dobálni. Sosem értettem a játék szabályait, de attól tartok, apám se nagyon, mert mindig kizsebelték. Néhányszor én hoztam haza, mert annyira nekikeseredett a sikertelenség miatt, hogy lefeküdt a kocsmá sarkába meghalni. A kocsmáros ilyenkor mindig értem küldött, s én hazaimádkoztam az apámat, szegényt. Fura módon ezeken az útjaimon egyetlen egyszer sem láttam disznót a ráják negyedeiben, holott rajtam kívül majd mindenki látott már az igazhitűek közül. Sőt! Többen (az idősebbek) ettek is átkozott húsából, mert éhínségben a Próféta nagy bölcsességében feloldja tilalmait, hiszen semmi sincs, ami az életnél előbbre való volna... Miközben ilyen gondolatok kergették egymást a fejemben, elnézegettem a messzeségben sürgölődő seregeket. Vettem egy pekmezt a hűsítőital-árustól, és fizetségül azt a kevés dohányt adtam, amit apámtól csentem el. Régebben elszívni is megpróbáltam az apámtól olykor-olykor elcsórt dohányt, ám mindannyiszor köhögési roham vett rajtam erőt, valahányszor leszívtam a füstöt a tüdőmbe. Hasonlóképpen jártam a kávéval is: akárhányszor ütöttem bele az orrom, minden esetben görcsbe rándult a nyeldeklőm. A pekmez édes szirupja ezzel szemben kellemesen bizsergette a nyelőcsövöm és a hasam. Állítják az ágyukat, szűrte a fogai között Hidar aga. Nem is vettem észre, hogy mellém keveredett. Sokan nézték a gyülekező hadat. Nyakunkra jött ez a gennyes Délaveny générábilis, a cudar, szülőanyját hágó, édes nővérét nyüstölő kurafi, köpött egy jókorát az aga, a szeme vérben forgott. Vigyázz, fiú, mondta még, ezek támadnak hamarosan, a Palánk mostantól kezdve nem biztonságos, mert védhetetlen! Igen, igen, Allahra mondom, a Palánk, sajnos, védhetetlen. Januárban is az volt, motyogtam én magamban, s közben sajogni kezdett a vállam, ami még a januári tűzben perzselődött meg. Januárban se védte meg senki, szóltam Hidar aga után, de én akkor sem futottam el. Az aga rám se hederített, mintha nem is hallotta volna, amit mondok. Lenyeltem az utolsó korty pekmezt. Sütött a nap. Szép, őszi nap sütött. Szeretem ezt a langymeleg napsütést. A barátok templomának tornyán éppúgy csillogott a napfény, mint a minareteken. Megfordultam, körülnéztem. Számba vettem a számba vehetőt. A Palánk nyolc utcáját először egy megerősített föld-sánc, majd egy karókból összetákolt kerítés, végül egy árokrendszer övezi, amelynek eredményeképpen a mi városunknak, szépséges Szegedünknek ez a területe nem csupán lakónegyedként, hanem külső várként is használatos lehetne, ha Hidar aga és társai hajlandók volnának védeni. Palánkunk semmiféle összeköttetés-

ben nem áll sem a Külső-Palánk néven is emlegetett, és hevenyészett kerítéssel körbekerített, gyéren lakott Középvárossal, sem a kerítetlen Alsó- és Felsővárossal, amely három városrészben a hitetlen ráják, azaz a keresztények (javarészt magyarok, kisebb számban rácok) élnek. Ez a három külső negyed úgy terül el egymás szomszédságában, akárha valamiféle egymástól független falvak lennének, közöttük parlag földek és belvizes területek váltakoznak a Tiszából kiszakadó erekkel, patakokkal, ágakkal, morotvákkkal, lápos-mocsaras nádasokkal. Magában a Palánkban – amelyről úgy tartják a Szarajevót, Budát, Nándorfehérvárt megjárt kereskedők, Szeged egyetlen igazán városias fertálya – közel kétszáz bolt (papucscsok, szappanfőzők, szabók, pipakészítők, mézeskalácsgyártók, gyertyaöntők, fegyverművesek kínálják bennük eladásra a portékájukat) és majdnem ötszáz ház áll (pontosan négyszáznolcvankilenc – egyszer, egy unalmas nyári délutánon megszámláltam). Ezek közül néhány tucat emberemlékezet óta lakatlan romhalmaz. Egypár nagyobb épület is emelkedik itt: a szandzsákbég palotának is nevezett székházán kívül dzsámik, minaretek, valamint a karavánszeráj. És mindenekelőtt a vár, amely szerelmesen simul a Tiszához vaskos falaival, zömök bástyaival. A Tisza sodrát egyébiránt gyakran járják hajók. Főként sót hoznak, és fát. Kicsit északabbra a Maros egyesül a mi folyónk testével, annak a hátán érkezik az erdélyi holmi mihozzánk. Ennek köszönhetően gazdag város vagyunk, bár manapság egy regiment baj szakadt a nyakunkba. A bölcs Ahmed molla úgy vélekedik, a baj neve: hitetlenek; és ezt hajtogatja Hidar aga is. Zülfikár szintén a gyaur kutyákat szidalmazza szakadatlan. Én azonban úgy gondolom, nem velük van a baj. Véleményem szerint regimentnyi bajunk forrása a regiment maga. Azaz a tömérdek zsoldos katona, akik úgy rajzanak körülöttünk, mint a kérészek a Tisza hátán násztáncuk idején. Ezek egészen más népek, mint a helybéli keresztények. Jól tápláltak, érthetetlen szavúak, mordállyal, karddal köszönők. A mi gyaurjaink őket sem szívelik sokkal jobban, mint bennünket, megszokott törökjeiket, akik javarészt nem is törökök vagyunk. Mikor mindezt végiggondoltam, lehunytam a szemem, s mindent láttam így is, lezárt szemhéjakkal. A város, különösen a Palánk, bennem éppúgy létezett, ahogyan rajtam kívül élt. Mikor újra föl pattant a szemem, Hidar aga hátát láttam: négy janicsárral a nyomában vonult a vár felé, a janicsárok főveggombjain megcsillant a leáldozó Nap fénye. Tudomásul vettem, hogy esteledik. Hazabaktattam, megettem, amit anyám elém rakott, kerestem apámat, s mivel nem találtam, lefeküdtem aludni. Gondoltam, ha menni kell érte, úgyis szólnak majd. Nem szóltak, és apám az éjjel nem jött haza. Másnap az a gennyes Délaveny ágyúzni kezdett bennünket. Anyám jajveszékelt, hogy őt felkoncolják, ha betörnek a császáriak. Sok bűne van, suttogetta, ruhájának bugyraiból kicsiny fakesztet keresett elő, azt morzsolgatta sok munkától hólyagos-sebes tenyerei között. Fennhangon imádkozott keresztény fohászokat. Próbáltam vigasztalni, de nem is hallotta, amit mondok, szaladtam hát az utcára, megkeresni apámat. Az ágyúgolyóbisok nagy pusztítást végeztek, az egyik minaretet is eltalálták. Tetőket szakítottak be, házfalakat rongáltak, feltépték az utcák letaposott földjét, a dzsámik tején lyukakat ütöttek. A por ködként lebegett a házak között. Apámat sehol sem

találtam, csak a pusztítás nyomaira leltem mindenfelé. A hűsítőital-árus megragadta a karomat, és győzködni kezdett: jobban teszem, ha a vár árnyékába húzódok, hogy legyen hová menekülnöm, mikor ránk tör a veszedelem. Leráztam magamról a vénembert, és a lába elé köptem a porba. Én el nem megyek innen, kiabáltam, még a várba sem teszem be a lábam! Megszállottan kerestem tovább apámat. – A sánc tövében akadtam rá. Helyesebben a fejére. Bizonytalán a rájákkal játszott valamelyik italmérésben, játszótársai gyilkolhatták meg a zsoldosok biztatására. Ki tudja, hogy hajíthatták át az árkon, a kerítésen és a sáncon. Egy ház sarkánál láttam meg. Turbánja félig lecsúszott, haj nélküli koponyáján a bőr féltényérnyi darabon megsérült, a csont és a rajta futó erek kilátszottak. Felsőajka leszakadt, nem takarta foghíjas szájüregét. Sokat vert életemben, soha nem simogatott, mégis megsirattam. Őt is és mindenkit, mert tisztán láttam, mi következik. Az ingembe kötöttem a fejet, hazavittem, a turbánomba bugyoláltam, és elástam a kalyibánk zsebkendőnyi udvarán. Anyám eltűnt, azóta se tudom, hová lett. Félmeztelenül, kisírt szemekkel álltam a házam ajtajában, mikor betörték a hitetlenek. Valaki gyomron vágott, aztán tarkón ütött. Elveszítettem az eszméletem. Délaveny, ez a sátán fattya elbánt velem, velünk. Miután magamhoz tértem, leóvakodtam a folyópartra, Zülfikár iszkeledzsi basi révházikójához. Délaveny ördögi kompániája addigra elfoglalta az egész Palánkot, s már a vár lövetésébe fogott. Gyalogos és lovas katonák a házakat fosztogatták, míg a tüzérek dolgoztak. Részeg gyaurok ténferegtek az utcákon, nyomukban terpeszben lépegető, üvöltve síró asszonyok és hüppögő gyerekek totyogtak; megbecstelenített szűzlányok tetemei heverték szerzetészt. Lekuporodtam egy bokor mögött, kiürítettem a beleim. Zülfikár egy kötélen himbálózott a révházikó gerendáján. Ismét sírtam, közben kapkodva szedve a levegőt Délaveny générábilist, minden sátáni szándékú dzsinnek leggonoszabbikát szidalmaztam bőszen. Magamra öltöttem egy eldobott köpenyt, így gyaurnak is nézhetett bárki, ha annak akart látni. Egy józanabbnak tűnő zsoldos csapat janicsár foglyokat hajtott el előttem, az egyik hátrakötött kezű rab sötét pillantásokat vetett felém. Ismertem az arcát, évek óta szolgált a várban. A szandzsákbég palotájának lépcsőjén szokatlanul díszes ruhájú hitetlen állt, a színe elé lökdösték a fogságba esett janicsárokat. Megálltam, behúzódtam a fal tövébe, mereven bámultam a szandzsákbég palotájának grádicsait. A fülemben az ágyúk dörgése zümögött, a szemem káprázott a tengernyi rossztól, amelyet magába kellett fogadnia. Lehajtottam a fejem, hogy sírdogáljak egy keveset, könnyekkel mossam ki a szemembe telepedett irtózatot. Akkor pillantottam meg. És amint észrevettem a porban heverő fegyvert, azonnal tudtam, mit kell cselekednem. Hidar aga íja volt. Közeleste, egy kapualjban halott zsoldos feküdt a hátán, szétvetett karokkal-lábakkal. Torkából kihúztam a vesszőt. Mintha láthatatlan lettem volna, senki sem figyelt fel rám. Az idegre illesztettem a vesszőt, megfeszítettem az íjat. Eszembe jutott az a néhány év előtti nyár, mikor Hidar aga széles jókedvében nyilazni tanított bennünket a medresze udvarán. Én csak egyszer lőttem: mindenki nevetett a hitvány próbálkozáson. Most úgy összpontosítottam, mint soha azelőtt. Az ideg az arcomhoz ért, visszafojtottam a lélegzetem. Délaveny céloztam – csak ő le-

hetett a díszes ruhájú kurvapecér. Hallottam, ahogy zizzen az ideg, s a nyílvesz-
ző súrolja a semmit. Láttam, ahogy a mosoly Délaveny ajkára fagy. Nyílam át-
fúrta a nyakát. Harmadnapra kilehelte a lelkét. Az íjat a porba ejtettem, belöktem
egy ház kapuját, s átvágvam az épületen, a hátsó kijáraton keresztül a Tiszához lo-
holtam. Leültem a vízpartra, néztem, ahogy elúszik előttem néhány halott. Valaki
mellém ereszkedett. Szűcs Antal volt, a Szűcs Péter kisebbik fia. Hosszan hallga-
tott, aztán azt mondta, szép lövés volt, ki se nézném belőled, Kászim. Nem volt
mit felelnem. Eljöhetsz hozzánk szolgálni, mondta még, azzal felállt. Felemelke-
dtem én is, a Tiszába léptem, lehajoltam. Beszívtam a folyó illatát. Tenyerembe
vettem egy kevés vizet, megmostam az arcom. Szűcs Antal türelmesen várt. Még
egyszer megmosakodtam, ittam is egy keveset. Keserű volt a víz, nyilván a holt-
testek miatt. Kiegyenesedtem, megfordultam. Szűcs Antal intett, s én követtem.

Traktoros lányok, 1953